

Friss diplomával a turizmusban

Hallgatói motivációk regionális különbségei

Veroszta Zsuzsanna

■ A jelentkezési statisztikák alapján nem kérdéses a felsőfokú turisztikai képzések töretlen népszerűsége. A pályakövetési kutatásokból azt is láthatjuk azonban, hogy a felsőoktatási szakok nagy részénél jellemzően az erős kereslet és a kedvezőbb munkaerő-piaci kilátások – akár az anyagiak, akár a foglalkoztatási esély tekintetében – rendszerint együtt járnak. Jól példázza ezt a közgazdasági, mérnöki, informatikai képzések iránti jelentős érdeklődés és kedvező elhelyezkedési mutatók párhuzama. Ugyanakkor épp e pályakövetési adatokból úgy tűnik, mintha a turisztikai diploma iránti nagy érdeklődés és a friss diplomás kibocsátás sikeressége között az előbbieknél jóval nagyobb lenne a disszonancia. Tanulmányunkban ezen eltérés (kereslet és esélyek) adataalapú azonosítására és a pályaválasztási döntések mögött húzódó tényezők feltárására törekszünk. ■

A magyar felsőoktatás a kétciklusú képzési rendszerben a turizmus-vendéglátás alapszak kerekein belül kínál bachelor szintű turisztikai képzést. A hagyományos főiskolai képzési palettában (2006 előtt) ez lényegében az idegenforgalmi, illetve a vendéglátó és szálloda szakoknak feleltethető meg. Ami a felvételi-jelentkezési statisztikákból a képzés kapcsán leginkább szembetűnő, az a turisztikai képzések hosszabb idő óta tapasztalható kiemelkedő népszerűsége. Az alapszakok közül a 2011-es általános felvételi eljárásban a turizmus-vendéglátást első helyen választók (4 640-en vannak ilyenek) a harmadik legnépesebb csoport (a gazdálkodási és menedzsment, illetve az osztatlan jogászképzés után). Amennyiben a munkarendek közül csak a legnépszerűbbet, a nappalit vesszük figyelembe, akkor a szak már a második helyen van a jelentkezési rangsorban (Garai, 2011).

Vizsgálatunkban alapvetően ennek a nagy népszerűségnek az okait kívánjuk feltárni: kik választják a turisztikai képzéseket, igazolják-e a szak iránti nagy érdeklődést a munkaerő-piaci mutatók? A szakma jellegéből adódóan külön is foglalkozunk a felvettek és a friss diplomások regionális jellemzőivel, azt vizsgálva, hogy vajon egy erősen helyhez kapcsolódó szakma esetében már a választásban és elhelyezkedésben érvényesülnek-e a területi meghatározottságok.

Fontos kérdés az is, hogy a hallgatók mennyire vannak tisztában a rájuk váró munkaerő-piaci körülményekkel.

A turizmusképzés munkaerő-piaci kimenetének feltárásához a hivatalos felsőoktatási felvételi statisztikák¹ és a magyarországi Diplomás Pályakövető Rendszer² kutatási adatain tudunk dolgozni. Utóbbi forrásból egyfelől rendelkezésünkre állnak a „Hallgatói motivációs kutatás 2009” kérdőíves vizsgálat adatai, amely a nappali tagozatos, alapképzéses hallgatók mintáját jelenti, másfelől pedig a „Diplomás kutatás 2010” kutatási adatbázisa, amely a 2007-ben végzetek reprezentatív mintáján nyújt információkat a friss diplomások munkaerő-piaci betagozódásáról.

Az alábbiakban a turizmus felsőfokú szakemberképzésének történeti alakulását tekintjük át, majd képet adunk a képzés jelenlegi szerkezetéről és volumenéről. Ebből a keretből kiindulva azután feltérképezzük azt, hogy jellemzően hogyan tagozódnak be a szakterület friss diplomásai a munkaerőpiacon és mindez mutat-e regionális mintázatot.

Turizmus, turisztikai képzés

A turizmus fogalmi meghatározásában Formádi (2009) alapján a World Tourism and Travel Council (WTTC) definíciójára támaszkodunk, mely szerint a *turizmuságazat* a turisztikai alapszolgáltatásokat fedi le, míg a *turizmusgazdaság* a turisztikai fogyasztásban szerepet játszó szolgáltatások összességét jelenti. A szféra volumenét jól érzékelteti, hogy világviszonylatban az aktív keresők 7,6%-a a turizmusgazdaságban dolgozik (World Travel and Tourism Council, 2009). A meghatározást persze nehezítik a szektor és főként az abban zajló foglalkoztatás pontos behatárolásának nehézségei, emiatt a magyar adatok esetében alapvetően becslésekre támaszkodhatunk. Formádi (2009) a turizmus hazai makrogazdaságban betöltött szerepének felméréseben elsősorban a WTO által kidolgozott Turizmus Szatellit Számla (TSZSZ)³ meghatározási törekvése és az azon alapuló adatokra hivatkozik. A meghatározás elve ez esetben a turisztikai termékek és szolgáltatások számából következtetett turisztikai foglalkoztatási volumen. A turizmusban foglalkoztatottak aránya ez alapján 2006-ban 9–13% körülire tehető (Központi Statisztikai Hivatal, 2006).

A turizmusszektor magas foglalkoztatási arányai tendenciájukat tekintve is fenntarthatónak tűnnek, tekintettel a turizmust jellemző jelentős élők-munka-igényre, amelyet a turizmusban is végbemenő információs-technológiai, technikai fejlődés sem csökkent lényegesen. A turizmusszektor további foglalkoztatási jellemzői a nők és férfiak arányát tekintve kétharmados

¹ Forrás: www.felvi.hu

² Az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. által kidolgozott és irányított programról részletesebben: www.diplomantul.hu

³ „A turizmus szatellit számlarendszer az az eszköz, mely összefoglalja a turizmushoz kapcsolódó gazdasági területeket, megteremti a turizmust bemutató statisztikák összhangját és a gazdasági hatásvizsgálathoz szükséges információs alapot” (KSH, 2006). Idézi: Formádi, 2009.

férfirészvételt mutatnak, amely azonban erősen differenciálódik a különböző szolgáltatások, termékek esetében. (Női többségűek az utazási irodák, szállásszolgáltatók, míg a vendéglátás és különösen a személyszállítás dominánsan férfiakat foglalkoztat [Központi Statisztikai Hivatal, 2006].) A szektor egyik legmarkánsabb jellemzője a foglalkoztatás rugalmassága. Ez a tercier szektorra általánosan jellemző nagyobb időbeli rugalmasság egyébként jellemző az egyéni vállalkozói időbeosztásra is (Sík–Nagy, 2002). Márpedig a magyarországi turizmus-szférát alapvetően határozzák meg a kis- és mikrovállalkozások, különösen a szállás és vendéglátás területein (Formádi, 2009). A rugalmasság egyébként nemcsak a szokásos munkaidőn túli (éjszakai, hétvégi) munkavégzést jelenti, hanem magába foglalja a szezonalitást is, amely úgyszintén a turizmusszektor sajátja (ebből is adódnak egyébként a becslési nehézségek). Az erős szezonalitásból magas fluktuáció és nagyarányú részfoglalkoztatás is következik (jóllehet nem minden területen – kisebb arányban jellemzi például a nagyvárosi, magasabb képzettséget igénylő munkahelyeket). A turizmusszektorra jellemző jövedelmek úgyszintén erős hullámzást mutatnak, különösen a szezonálisan érzékeny területeken jellemző, hogy az átlag feletti időszakos jövedelmek olykor akár a jövedelem teljes hiányával párosulnak (Jandala, 1992). Összességében a turizmusban foglalkoztatottak átlagos bérszintje az országos átlag alatt marad (GVI, 2011).

Ezek tehát a turizmus mint szakma főbb sajátosságai. A továbbiakban a szférát mint friss diplomás foglalkoztatót szemlélve tekintjük át egyfelől az ide irányuló jelentkezői aspirációkat, másfelől az innen kibocsátott friss diplomások munkaerő-piaci esélyeit.

A turizmusszektor felé irányuló belépési szándék alakulását vizsgálva a hazai felsőfokú turizmus–vendéglátás képzés iránt nagyon nagy igényt tapasztalhatunk. Természetesen a képzésbe belépők számának az elmúlt két évtizedben zajlott jelentős növekedése elsősorban nem szektorspecifikus tényező. A felsőoktatásba belépők számának emelkedése a felsőoktatás tömegessé válásának időszakában lényegében minden szakterületen jelentős létszámfelfutással járt. Ezzel párhuzamosan a kínálat is differenciálódott, elsősorban földrajzi értelemben: egyre több felsőoktatási intézmény indított képzéseket a szakterületen (a kilencvenes éveket megelőzően kizárólag a fővárosban, 1992 előtt csak a mai Budapesti Gazdasági Főiskolán volt lehetőség felsőfokú turisztikai tanulmányok folytatására). A felsőfokú turisztikai képzés fejlődésének földrajzi kiterjedése mellett másik sajátossága, hogy erősen kötődik a kilencvenes évek közepétől alakuló magán felsőoktatási intézményekhez (Kodolányi János Főiskola, Heller Farkas Főiskola, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája) (Formádi, 2009). A bolognai rendszerű, kétciklusú képzések bevezetésével a korábbi, jellemzően főiskolai idegenforgalmi, valamint vendéglátó és szálloda szakoknak megfeleltethető turizmus–vendéglátás alapszakok indultak el. A szakterület képzései a gazdaságtudományi képzési területhez tartoznak, s a 2011-es év felsőoktatási jelentkezési statisztikája azt mutatja, hogy a gazdasági képzésekre kiemelkedően nagy az igény. Csaknem a jelentkezők egyötöde a gazdaságtudományok képzési terület valamely szakját jelölte meg jelentkezési lapján. Az alapszakok esetében a turizmus–vendéglátás népszerűsége a korábbi évekhez hasonlóan kiemelkedően magas volt, az elmúlt években folyamatosan a legtöbb (első helyre, nappali tagozatos, államilag támogatott alapképzésre) jelentkezőt vonzó képzés 2011-ben is a második legnépszerűbb alapszaknak számít a gazdálkodási és menedzsment szak után.

1. táblázat. A 10 legnépszerűbb alap- és egységes, osztatlan képzés, 2011
(Nappali munkarend, államilag támogatott forma, első helyes jelentkezések)

2011	2010	Szak neve	Fő
1.	2.	gazdálkodási és menedzsment	3 694
2.	1.	turizmus–vendéglátás	3 622
3.	3.	mérnök informatikus	2 836
4.	6.	gépészmérnöki	2 576
5.	5.	pénzügy és számvitel	2 521
6.	4.	jogász	2 387
7.	9.	általános orvos	2 216
8.	7.	kommunikáció és médiatudomány	1 979
9.	10.	kereskedelem és marketing	1 888
10.	8.	nemzetközi gazdálkodás	1 847

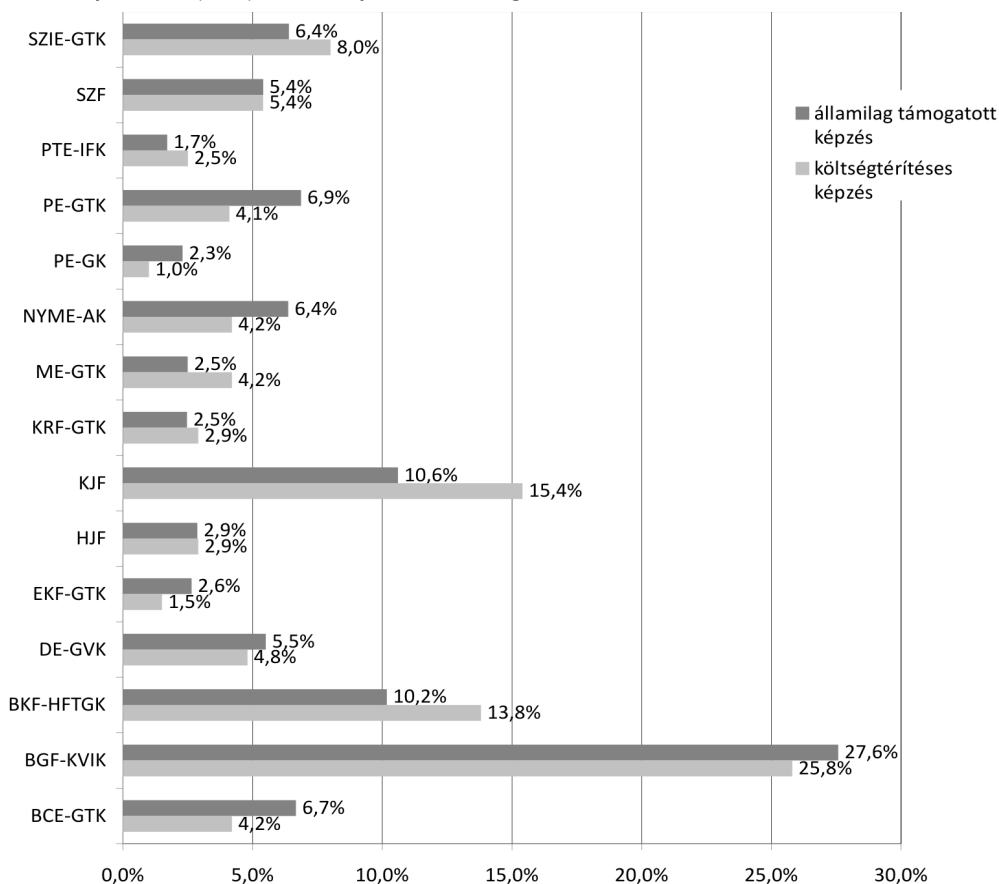
Forrás: diplomantul.hu

A 2011-es évben turizmus–vendéglátás alapszakon 15 felsőoktatási intézmény kínált képzést. A turizmusképzés legtöbb jelentkezőt vonzó intézményei a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kara, a Kodolányi János Főiskola, valamint a Budapesti Kommunikációs Főiskola Heller Farkas Turisztikai és Gazdasági Kara. E három intézmény együttesen majd 50%-át fedi le a turizmus–vendéglátás alapszakra jelentkezőknek, előbbi főként az államilag támogatott képzésekre, utóbbi kettő a költségtérítéses képzésekre jelentkezők tekintetében emelkedik ki a mezőnyből.

A jelentkezők összetétele

A folyamatosan magas jelentkezői létszám következtében a képzést alacsony bekerülési arányok jellemzik. A bekerülési esély-mutató kiszámításánál a képzésre ténylegesen bekerültek és az ugyanarra a képzésre leadott első helyes jelentkezők számának hányadosával dolgozunk. Minden esetben kizárólag az általános felvételi eljárás nappali tagozatára, államilag támogatott alapképzésekre leadott jelentkezéseket vesszük figyelembe (Veroszta, 2008). A képzési területen belüli és az azon kívüli szakokat jellemző bekerülési esélyek a vizsgált három évben következetesen a turizmus–vendéglátás alapszakon voltak a legalacsonyabbak – 2007-ben mindössze az első helyen jelentkezők 13%-át fedték le a rendelkezésre álló nappali tagozatos, államilag támogatott helyek. Ez az arány a következő két évben egyharmadosra növekedett ugyan, ám még ez is igen alacsony esélymutatónak számít. Jól érzékelteti ezt, hogy a gazdaságtudományi képzési területen kívül eső felsőoktatási helyek esetében 2008-ban például az első helyes jelentkezések háromnegyedét lefedték a rendelkezésre álló képzési helyek. A legutóbbi, 2010-es adatok azt mutatják, hogy a bekerülési esély mutatói továbbra is a turizmus–vendéglátás alapszakon a legalacsonyabbak.

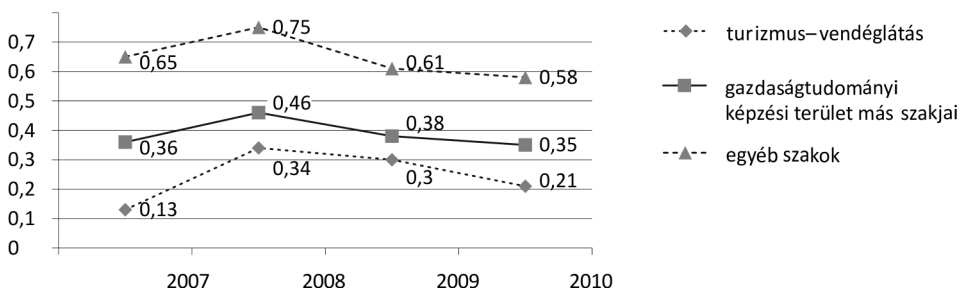
1. ábra. Turizmus–vendéglátás szakra leadott első helyes jelentkezések megoszlása a felsőoktatási intézmények között (2011) – normál eljárás, minden tagozat, finanszírozási forma szerinti bontás

Forrás: Educatio Nonprofit Kft. – Felsőoktatási felvételi statisztika

2. ábra. Bekerülési esélyek alakulása (2007–2010) – normál eljárás, nappali tagozat, államilag támogatott alapképzés

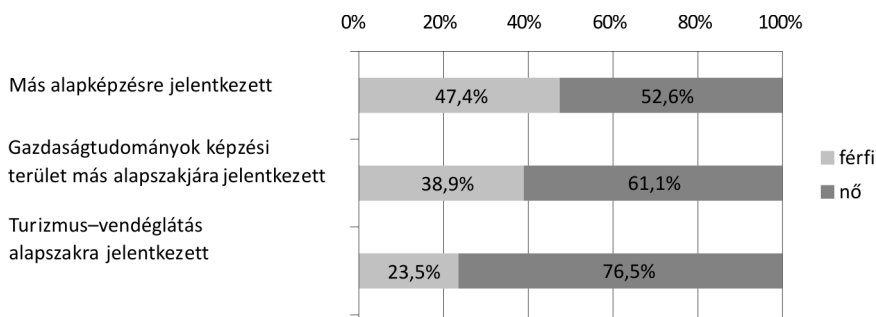
(Az egy első helyes jelentkezésre eső államilag támogatott képzési helyek száma)

Forrás: Educatio Nonprofit Kft. – Felsőoktatási felvételi statisztika

A nagy jelentkezői érdeklődés és a nehéz bekerülés után érdemes röviden megvizsgálunk, hogy a turizmus–vendéglátás szakra jelentkezők paraméterei milyen mértékben térnek el a képzési terület, illetve a többi jelentkező jellemzőitől, érvényesül-e valamiféle hierarchikus különbség, amely indokolja a nagy érdeklődést és a nehezebb bekerülés vállalását. A turizmus–vendéglátás alapszakra jelentkezők jellemzőit vizsgálva továbbra is rendre a gazdaságtudományi képzési terület egyéb szakjaihoz, illetve a felsőoktatási jelentkezők fennmaradó részéhez viszonyítjuk a jelentkezők összetételét, kiemelve a turisztikai diplomára pályázók sajátos jegyeit. Az első szembevetendő eltérés a nemek aránya. A turizmus–vendéglátás alapszakra (első helyen) jelentkezők háromnegyede nő, míg ez az arány a gazdaságtudományi képzési terület többi szakjánál is alig 60% – a többi képzési terület jelentkezői esetében pedig csak kevesssel haladja meg az 50%-ot.

3. ábra. A jelentkezők nemek szerinti megoszlása (2011) – első helyes jelentkezések, normál eljárás, alapképzés, minden tagozat és finanszírozási forma

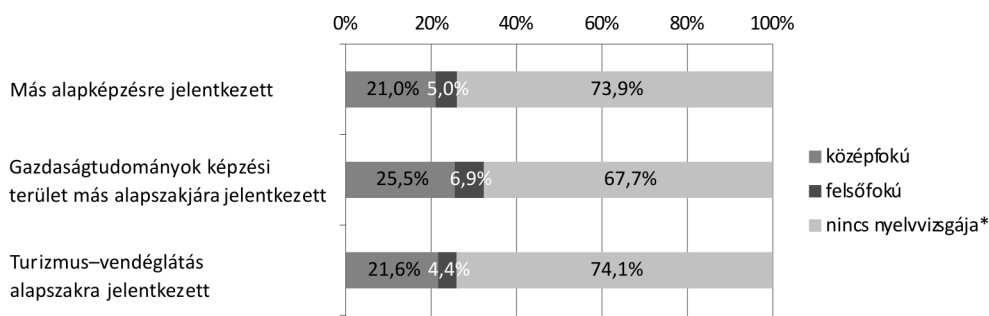
Forrás: Educatio Nonprofit Kft. – Felsőoktatási felvételi statisztika

A turizmusképzésre jelentkezők középiskolai háttérét tekintve a gimnáziumban érettségizettek aránya megfelel a többi képzési terület átlagának, ugyanakkor a két tannyelvű gimnáziumból érkezettek súlya körükben magasabb az átlagnál (bár ezzel együtt is csekély). A többség – a jelentkezők majd 60%-a – hagyományos gimnáziumi érettségivel rendelkezik. A magasabb két tannyelvű gimnáziumi arány nem jelzi előre a turizmusképzést választók nyelvtudásának szintjét. Annak ellenére, hogy a szférában az idegen nyelvek ismerete alapvető igény, a jelentkezési lapok alapján a felvételre pályázók mindössze egynegyede rendelkezik legalább középfokú nyelvvizsgálóval. Sőt, a turizmus–vendéglátás alapszak jelentkezőinek regisztrált nyelvtudása elmarad a gazdaságtudományi képzési területen mért arányoktól.

Turisztikai friss diplomások a munkaerőpiacon

Vajon a képzés iránti nagy érdeklődés – amelyet, mint láttuk, belépési kiválóság nem igazán alapol meg – táplálkozhat-e a szakterület friss diplomásai iránti nagy munkaerő-piaci érdeklődésből, a rájuk váró kedvező lehetőségekből? A szakterületen végzett friss diplomások vissza-

4. ábra. A jelentkezők nyelvvizsgával igazolt nyelvismerete (2011) a legmagasabb szintű nyelvvizsga figyelembevételével – alapképzésekre leadott első helyes jelentkezések normál eljárásban, minden tagozaton és finanszírozási formában

Forrás: Educatio Nonprofit Kft. – Felsőoktatási felvételi statisztika

*A középfok alatti (alapközü A, B, C) igazolt nyelvtudást is idesoroltuk

jelzéseinek részletesebb elemzése előtt a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézetének 2005 óta rendszeresen végzett munkaerő-piaci kutatásának adatait tekintjük át, amelyek a felsőoktatásból kilépők versenyszektorhoz tartozó potenciális foglalkoztatóinak véleményét és prognózisait tükrözik. A kutatássorozat 2010-es eredményei (MKIK GVI, 2010) azt mutatják, hogy az elkövetkező években a munkaerőpiac kevésbé kedvez a turisztikai végzettségű friss diplomásoknak. Mind a foglalkoztatást tervező vállalatok száma, mind a felvenni tervezett pályakezdők száma csökkenő tendenciát mutat a turisztikai foglalkozások vonatkozásában. A turisztika szakterület fiatal diplomásai esetében a vállalatvezetők visszajelzése szerint főként a magas bérigény és a nem megfelelő szaktudás okoznak toborzási nehézségeket, valamint megközelítőleg az utóbbi problémával megegyező arányú a nem megfelelő nyelvtudást említő potenciális foglalkoztatók súlya is, ami e szakterületen különösen figyelemfelkeltő probléma lehet. Az MKIK GVI egyébként 146 ezer forintos bruttó átlagos alapbért mért a friss diplomás turisztikai munkatársak körében, amely a pályakezdés után két évvel sem éri el a bruttó 170 ezer forintot – ők keresnek legrosszabbul a vizsgálatba bevont, a munkaerőpiacra frissen kilépő 15 foglalkozási csoport⁴ tagjai közül (MKIK GVI, 2011).

A turizmus friss diplomásainak nem túlzottan kedvező munkaerő-piaci helyzetét igazolják vissza a szakterület végzettjeinek⁵ visszajelzése. A 2007-ben végzett, három éve a munkaerő-

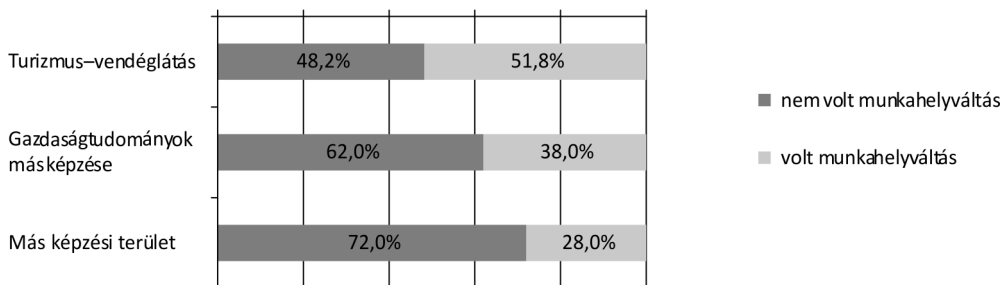
⁴ A fizetési átlagok sorrendjében ezek az alábbiak: informatikus, marketingmunkatárs, vegyészmérnök, villamosmérnök, gyártástechnológiai mérnök, gépészmérnök, könyvelő, pénzügyes, HR-munkatárs, építőmérnök, értékesítő, logisztikai munkatárs, ügyfélkapcsolati munkatárs, általános asszisztens, turisztikai munkatárs.

⁵ A felsőoktatásban turizmus–vendéglátás alapszakon 2006-tól teljesedett ki a kétciklusú képzés. A friss diplomásokra vonatkozóan felhasznált kutatási adataink a 2007-ben végzetekre, ebből kifolyólag a hagyományos főiskolai szakokon diplomázottakra vonatkoznak. A BSc szintű turizmus–vendéglátás alapszaknak a korábbi képzési kínálatból az idegenforgalmi, illetve a vendéglátó és szálloda szakok hagyományos főiskolai képzései feleltethetőek meg – az elemzés során ezt vesszük figyelembe.

piacon dolgozó friss diplomások⁶ 140 ezer forint körüli havi átlagos nettó keresetről számolnak be, amely erősen elmarad a gazdaságtudományi képzési terület többi diplomása által jelzett összegektől.

A turizmus–vendéglátás területére jellemző, a szféra jellemzésekor is hangsúlyozott nagyobb rugalmasságot tükrözi a szakterület végzettjeinek munkaerő-piaci életútja is: már a végzés utáni első három évben is több mint felük váltott legalább egyszer munkahelyet. E tekintetben a szakma jelentősen eltér mind a gazdaságtudományi képzési, mind az összes többi képzési terület diplomásainak korai pályájától.

5. ábra. Munkahelyváltás a diplomázás utáni első három évben – képzési megoszlás

Forrás: Diplomás kutatás 2010

A másik említett szféraspecifikus karakter, a magánszféra és azon belül is a kis- és középvállalatok túlsúlya szintén jól látszik a friss diplomások visszajelzéseiből. Három évvel a diploma megszerzése után a turisztikai szakokon végzettek 64%-a a kis- és középvállalati szférában talált alkalmazást. Ez az arány a gazdaságtudományi képzési terület egyéb szakjain 44%-os, s a friss diplomások fennmaradó részénél a 30%-ot is alig éri el. A közszféra alig foglalkoztat végzetteket e szakterületről.

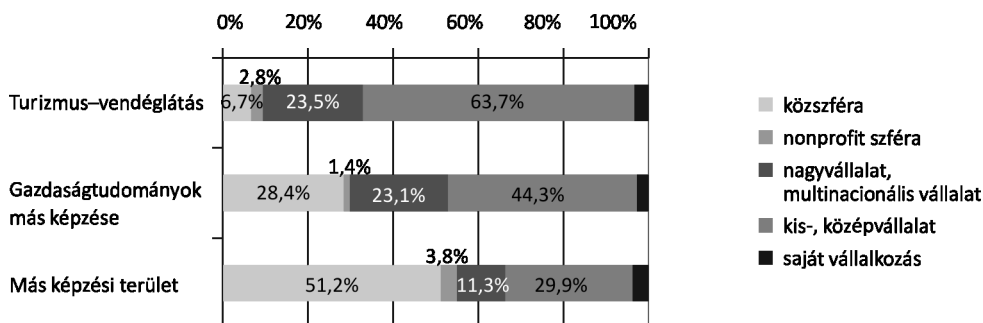
A képzés és foglalkoztatás regionális különbségei

A friss diplomás fogadtatás helyzetének fenti ismertetése után a sikerességben esetlegesen megmutató regionális hatásokat vizsgáljuk, arra alapozva, hogy a turizmus szférájában különösen markánsak lehetnek a foglalkoztatási feltételek földrajzi eltérései. A felsőoktatás regionális

⁶Diplomás kutatás 2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. A vizsgálati alapsokaság az államilag elismert felsőoktatási intézmények alapképzésben, kiegészítő alapképzésben és diplomás képzésben (minden tagozaton és finanszírozási formában) részt vevő, 2007-ben végzett (diplomát szerzett) hallgatói a tíz legnépesebb képzési területen. A módszer személyes lekérdezésen alapuló, standard kérdőíves kutatás. A mintavétel módszere egyszerű véletlen mintavétel, a mintát intézményi alminták alkotják. A 4 511 főt tartalmazó adatbázis nem, intézmény és képzési terület szerint reprezentatív az alapsokaságra nézve.

6. ábra. A jelenlegi munkahely szférája a végzettség szakja szerint
N = 4 125

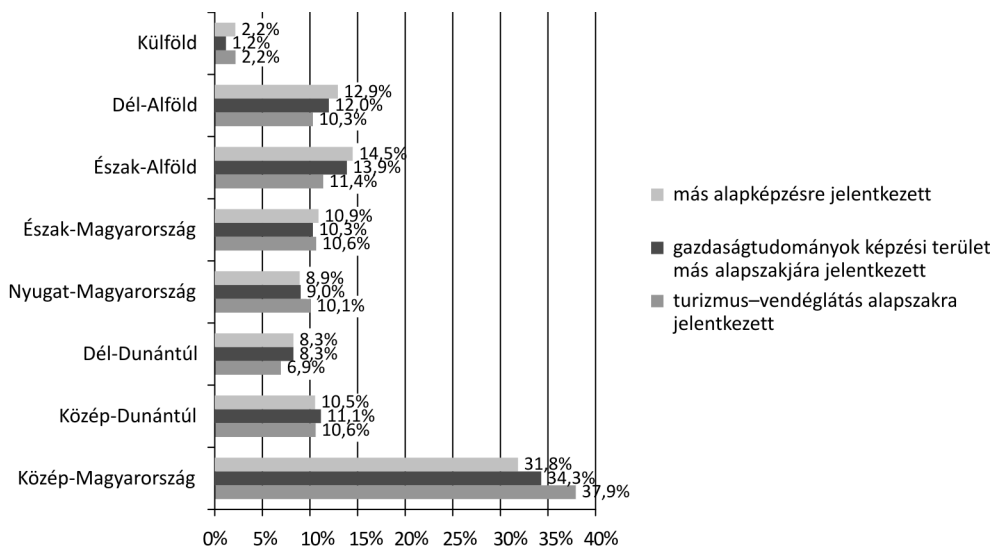
Forrás: Diplomás kutatás 2010

tagozódása mindenképpen alátámasztja ezt a feltételezést. Ezt mutatja a turizmus–vendéglátás alapszakot kínáló intézmények sokfélesége, a kisebb létszámú főiskolák gyakorisága. Általános jellemző ugyanis, hogy amíg a nagy tudományegyetemek tágabb vonzáskörzettel bírnak, addig a kisebb intézmények földrajzi hatóköre is csekélyebb. Ez azt is jelenti, hogy a képzési kínálat szétaprózódásával a helyi igények, sajátosságok nagyobb térhódítására nyílik esély, a felsőoktatást jobban közelítve a helyi társadalom igényeihez (Rechnitzer, 2009). A felsőoktatás regionális elemzése is egyfelől azt mutatják, hogy a hazai jelentkezők irányultságában egy észak–déli és egy kelet–nyugati tengely azonosítható (Kasza–Kovács, 2008), másfelől arra is rávilágítanak, hogy a Közép-Magyarország régió szerepét e szempontból is kiemelten indokolt kezelni. Nemcsak azért, mert egyértelműen ide koncentrálódik a felsőoktatás volumenének jelentős része (diplomások aránya, hallgatói létszám, jelentkezők, intézmények tekintetében kb. a fele), hanem azért is, mert a régió kisugárzási központként értelmezhető a felsőoktatás tekintetében (is) (Horváth, 2010). Tekintve, hogy a bemeneti oldal, az intézményi regionális vonzóerő mellett a kibocsátás sugara is lényeges szempont, érdemes erre is röviden, általános-ságban rávilágítanunk. A Közép-Magyarország régió vonzereje mellett a régió friss diplomásokat megtartó ereje is jelentős, bár nem kimagasló. A friss diplomások 2010-es felmérése szerint a képző intézmény székhelye és a diplomázást követő harmadik év lakóhelyi adatai alapján a legnagyobb földrajzi megtartóerővel az Észak- és Dél-Alföld régiók jellemezhetők, míg a legnagyobb mobilitást a Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország mutatja.

A jelentkezők regionális szempontú elemzését a turizmus–vendéglátás alapszakokra szűkítve azt tapasztalhatjuk, hogy az ide jelentkezők esetében némileg magasabb a Közép-Magyarország régió kibocsátó szerepe, mint más területeken. Mindemellett a Nyugat-Magyarország régióhoz tartozó lakóhely is kissé felülreprezentált a turizmust választók körében. Alacsonyabb arányban választják ugyanakkor ezt a szakterületet az országos átlagnál a Dél-Alföld, az Észak-Alföld és a Dél-Dunántúl régiókból érkező jelentkezők – s mindez főleg azért érdekes, mert a gazdaságtudományi képzési terület más szakjain az országos összedatokkal jobban egybecsen-gő regionális arányokat találunk.

A friss diplomásokra irányuló kutatás eredményeit a szakterületen végzett 179 fő válaszai alapján tudjuk elemezni. Ez az alacsony elemszám semmiképp sem teszi lehetővé a regionális

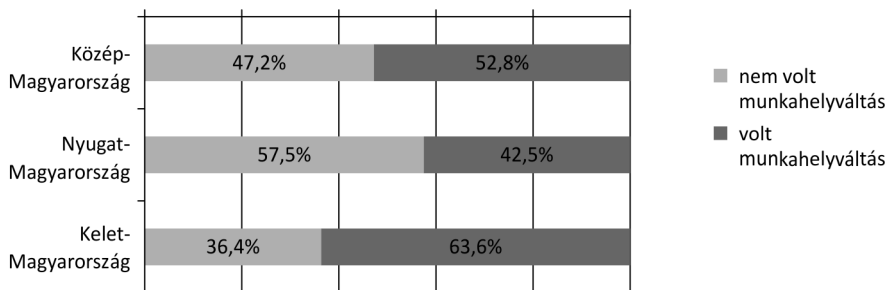
7. ábra. A jelentkezők állandó lakhelyének régiója (2011) – alapképzésekre leadott első helyes jelentkezések normál eljárásban, minden tagozaton és finanszírozási formában

Forrás: Educatio Nonprofit Kft. – Felsőoktatási felvételi statisztika

összefüggések részletező feltárását, ezért egy hármas kategorizációban – Közép-, Kelet-, valamint Nyugat-Magyarország felosztásban – ábrázoljuk a szakterület friss diplomásainak munkaerőpiaci jellemzőit. Az összevetés alapját a végzetek által megadott aktuális lakóhely képezi (az a földrajzi hely tehát, ahol a végzett ténylegesen élt a megkeresés idején). A szakmára jellemző munkaerő-piaci mobilitás, rugalmasság tekintetében a legnagyobb munkahelyek közötti mozgást a Kelet-Magyarországon élők körében tapasztalhatjuk, a nyugat-magyarországi régiókban dolgozók körében a legcsekélyebb a végzés óta legalább egyszer munkahelyet váltók aránya – itt a legnagyobb a stabilitás. Közép-Magyarország e tekintetben egy köztes értéket képvisel.

8. ábra. Munkahelyváltás a diplomázás utáni első három évben – állandó lakhely régiója szerinti megoszlás N = 179

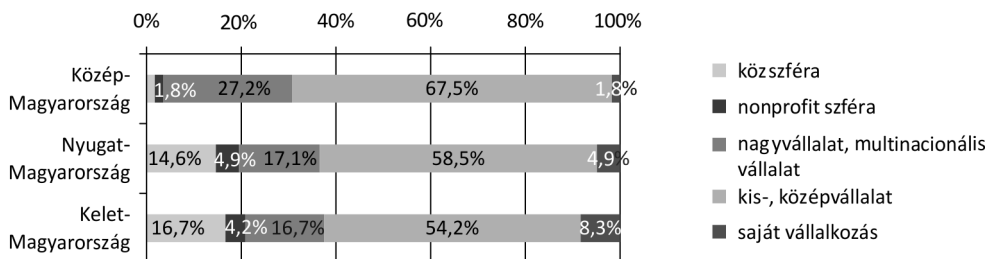

Forrás: Diplomás kutatás 2010

Az állandó lakhely regionális különbségeiből azt is láthatjuk, hogy a közszféra mint foglalkoztató igen alacsony aránya főként a Közép-Magyarország régióban élő, turisztikadiplomával rendelkező végzettekre jellemző. A másik két vizsgált terület – Nyugat-, illetve Kelet-Magyarország – friss diplomásai között is a magánszféra dominál, de némileg kevésbé. Ennek megfelelően az ország középső régiójában élők körében mind a nagyvállalati, mind a kis- és középvállalati szféra még erősebb túlsúlyban van.

9. ábra. A jelenlegi munkahely szférája az állandó lakhely alapján – idegenforgalmi/vendéglátó és szálloda szakon végzettek körében

N = 179

Forrás: Diplomás kutatás 2010

A jelentkezők és végzettek állandó lakóhelye viszonylatában tehát a turisztikai képzések kissé a Közép-Magyarország régió dominanciáját mutatják – még az országosan egyébként is jellemző mérték felett is –, valamint azt, hogy a szakma sajátosságai, a rugalmasság és a magánszféra túlsúlya úgyszintén erősen jellemzik ezt a régiót.

A regionális szempontú vizsgálat fókuszát a felsőoktatás mint felvevő és kibocsátó intézmény felé irányítva azt mondhatjuk, hogy a Közép-Magyarország régió felsőoktatási intézményeiről kikerült turisztikai friss diplomások egy kissé jobban keresnek a másik két területen működő intézmények végzettjeinél, és ritkábban kényszerülnek pályaelhagyásra is. Mindkét szempont tekintetében egyébként egyértelmű az intézményi lépcső regionális meghatározottsága: a legjobb helyzetben a közép-magyarországi intézményekben végzettek vannak, ezt követik a nyugati, majd a keleti országrész felsőoktatási intézményeiben diplomát szerzettek munkaerő-piaci mutatói.

Hogyan látják helyzetüket a hallgatók?

A turizusképzésre jelentkezők összetételének és az onnan kikerülő friss diplomások munkaerő-piaci jellemzőinek áttekintése ugyanahhoz az – úgy véljük – nagyon is lényeges kérdéshez vezet: mi lehet a mögötte a szak iránti nagy érdeklődésnek? Láthattuk, hogy sem a jelentkezők összetétele, sem a végzettek munkaerő-piaci esélyei nem indokolják a jelentkezések ennyire tartósan magas szintjét.

Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy vajon mindennek – a munkaerő-piaci realitásoknak – mennyire vannak tudatában a szak hallgatói. Pályaválasztásuk vajon egy többé-ke-

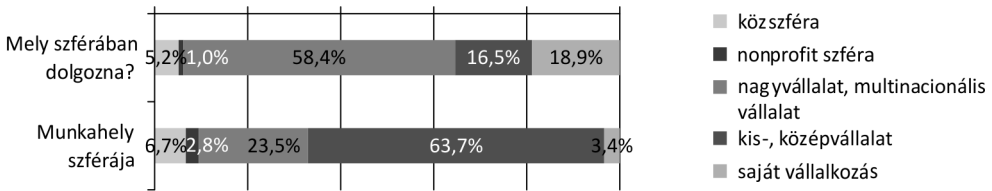
vésbé reális pályakép birtokában történt, vagy a nagy érdeklődés a túlzott munkaerő-piaci elvárásoknak tudható be? Ez a vizsgálati megközelítés egyébként előfeltételezi azt is, hogy megközelítésünkben a hallgatói várakozásoknak nem pusztán a humántőke-elméleten alapuló (Becker, 1975) beruházás-megtérülés alapú jelleget feltételezünk, hanem hangsúlyosnak tartjuk az elvárások (Veroszta, 2010a) és a sikeresség értelmezésének egyéni, szubjektív aspektusait is (Schomburg–Teichler, 2006; Veroszta, 2010b). A hallgatói várakozások bevalásának elemzése során az elhelyezkedés tervezett szféráját, a pályaelhagyás szintjének prognosztizálását és a vélt és valós friss diplomás átlagkeresetek viszonyát tudjuk vizsgálni a két, fentebb említett, hallgatók⁷ és végzetek körében zajlott mintavételes kutatás adatai alapján. Előbbi két szempont (elhelyezkedés szférája és pályaelhagyás valószínűsége) a *személyre vonatkozó* várakozásokat veti össze a friss diplomások körében mért adatokkal, míg az utóbbi (jövedelembecslés) a végzetek körében a szakterületen *átlagosan* várható és mért jövedelmek eltérését vizsgálja. E kettősség egyben a várakozások és bevalás megragadásának, összevetésének két főbb vizsgálati megközelítését is jelképezi: az első esetben inkább az egyéni aspirációk, a másik esetben inkább az általános ismeretek szintje kerül az érdeklődés fókuszába. A két vizsgálati szempontból adódó eltérő eredményeket jól mutatja az a hazai középiskolások körében zajlott kutatás, amelyben az érettségizőket nemcsak a tervezett diplomához kötődő átlagos keresetek megbecsülésére, hanem saját vélt jövőbeni keresetük megbecsülésére is kérték, s utóbbi esetben jellemzően magasabb átlagértékeket azonosítottak (Galasi–Varga, 2005).

Mindennek alapján a személyes munkaerő-piaci életútra vonatkozó prognózisokban pozitívabb képet várhatnánk a szakterület friss diplomásai körében mért átlagadatoknál. Az összevetéshez a két idézett kutatás megegyező szerkezetű kérdéssorait használtuk fel. Az elhelyezkedés szférájára vonatkozó kérdések esetében a hallgatóknak azt a szférát kellett megjelölniük, amelybe munkavállalásuk irányulna a végzettség után, míg a végzetek saját munkahelyük típusát tüntették fel. Ez a szempont sokkal inkább a várakozásokról, semmint az esélyek felméréséről szól tehát. A vágyak és a „valóság” eltérései azt mutatják, hogy a turizmus területének hallgatói alapvetően a magánszféra, azon belül is a nagyvállalatok felé törekszenek. Ezzel szemben a diplomázás után, amellett, hogy a piaci foglalkoztatás alapvető szerepe visszaigazolódik, a friss diplomások többségét nem a nagyvállalati szférában, hanem a kis- és középvállalatok alkalmazottaiként találjuk. E tekintetben tehát nagy valószínűséggel sok szakterületi diplomásnak kell feladnia várakozásait a végzés után.

⁷ A „Hallgatói motivációs kutatás 2009” címmel lezajlott vizsgálatra a Diplomás Pályakövetési Rendszer program keretén belül, az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. irányításával került sor. A vizsgálati alapsokaság az államilag elismert felsőoktatási intézmények nappali alap- és osztatlan képzéseinek részt vevők köre minden képzési területen. A mintavétel képzési terület/szak, évfolyam és nem szerinti, az egyes karokon arányos kvótás mintavétel, intézményi almintákkal. A mintanagyság 7 835 fő. Az adatfelvétel módszere személyes megkeresésen alapuló, standard kérdőíves adatfelvétel, kvótás mintavétel alapján. Az összevetéshez használt másik kutatás, a Diplomás kutatás 2010 paraméterezését a 6. lábjegyzet tartalmazza.

10. ábra. A várt és valós elhelyezkedési területek.

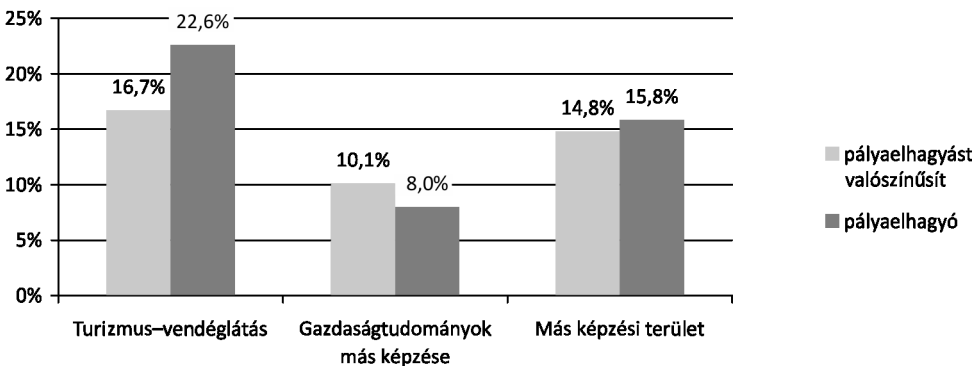
Idegenforgalmi/szálloda szakos hallgatók, turizmus–vendéglátás alapszakos végzettek válaszai

Forrás: Diplomás kutatás 2010/Hallgatói motivációs kutatás 2009

A másik szubjektív esélyekre és a végzetek körében mért adatokra támaszkodó összevetésünk a pályaelhagyás mértéke. A hallgatóknak azt kellett megjelölniük, hogy mennyire tartják valószínűnek saját szakmán belüli elhelyezkedésüket, a végzeteket pedig tevékenységük szakmai illeszkedésének megítélésére kértük. A válaszokból a vélt és valós pályaelhagyás arányát emeljük ki.⁸ Az eredményekből elsőként a turizmus szakterületén végzetek jelentős pályaelhagyási aránya szembetűnő. Míg a gazdaságtudományok többi területén alig 8% a pályaelhagyók aránya, addig a vizsgált szakterületen mért 22%-os arány jócskán meghaladja a más szakmák országos átlaghoz hasonló (15%-os) mértékét is. A turizmus területének hallgatói érzékelik ugyan, hogy e probléma az átlagnál jobban érinti őket, ám az erre vonatkozó prognózisokban a valós pályaelhagyási arányt jócskán alábecsülik (személyes várakozásuk kedvezőbb az esélyeiknél). Országosan egyébként a hallgatók meglehetősen pontossággal közelítik a mért pályaelhagyási rátákat.

11. ábra. Vélt és valós pályaelhagyás – szakterületi bontásban

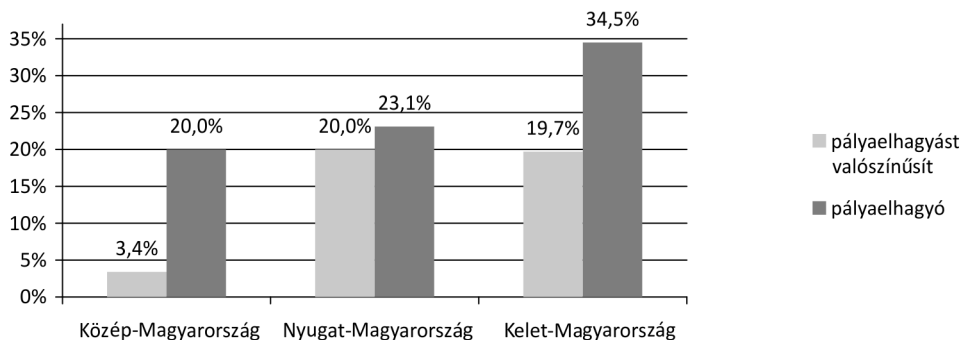

Forrás: Diplomás kutatás 2010/Hallgatói motivációs kutatás 2009

⁸ Az összevethetőség érdekében a hallgatók esetében a valószínűleg és a bizonyosan nem illeszkedő munkavállalást tekintettük prognosztizált pályaelhagyásnak. Az országos átlag eszerint 14,4% volt. A végzetek esetében a tanulmányokhoz egyáltalán nem illeszkedő munkavégzésről beszámolókat soroltuk a „pályaelhagyó” kategóriába. Országosan egyébként a diplomások körében is 14% körüli ez az arány.

A regionális eltérések munkaerő-piaci hatásainak fenti elemzését kiegészítve a szakterületen belüli várakozások és mért adatok közti eltéréseket is vizsgáljuk. Ezúttal az összevetés alapját képező közös regionális elem a felsőoktatási intézmény régiója. Az alábbi ábrán jól látható, hogy a kibocsátó intézmény régiója szerint milyen nagy eltérések mutatkoznak a friss diplomások pályaelhagyási arányaiban. A közép-magyarországi intézményekben turisztikai diplomát szerzettek egyötöde, míg a keleti országrészben végzettek több mint egyharmada nem a szakterületén dolgozik három évvel a végzés után. A nyugat-magyarországi intézmények e tekintetben inkább az ország középső régiójához hasonló esélyeket biztosítanak. A szakterület hallgatói a pályaelhagyás tendenciózus alábecslésével, de érzékelik e különbségeket. Mind a Közép-Magyarország régió hallgatói, mind a keleti országrészben tanulók jócskán felülértékelik esélyeiket (sokkal kisebb pályaelhagyást várnak, mint a valós arányok), ugyanakkor úgy tűnik, az intézményi régiók egymáshoz viszonyított eltérései a hallgatók körében is érzékeltek (a középső régió intézményeiben jóval alacsonyabb a várt pályaelhagyás, mint a keleti országrészben működő egyetemek, főiskolák hallgatói körében). Érdekes, hogy a köztes értékeket képviselő nyugat-magyarországi intézmények hallgatói körében meglehetősen pontosak a becslések.

12. ábra. Vélt és valós pályaelhagyás az intézmény régiója szerint.
Idegenforgalmi/szálloda szakos hallgatók, turizmus–vendéglátás alapszakos végzettek válasza

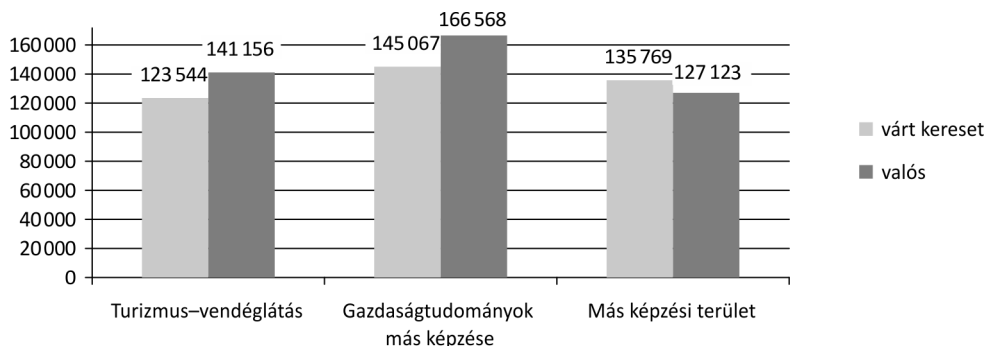
Forrás: Diplomás kutatás 2010/Hallgatói motivációs kutatás 2009

A jövedelemre vonatkozó hallgatói várakozások esetében a szubjektív várakozások területéről a szakmában várható átlagos friss diplomás jövedelmeket vetjük össze a ténylegesen mért – önbevalláson alapuló – adatokkal.⁹ Meglehetősen gazdag szakirodalom tárgyalja, hogy a hallgatók viszonylag pontosan meg tudják becsülni szakterületük friss diplomás átlagjövedelmét – e becslések pontossága egyébként a diplomázás után eltelt évekkel arányosan romló tendenciát mutat (Galasi–Varga, 2005). Több nemzetközi és hazai mérés is 10% körüli eltéréseket talált a becslések és a valós jövedelmek között (Betts, 1996; Varga, 2001). A hazai eredmények is alátámasztják ezeket az arányokat. Összességében a hallgatók 10%-nál is kisebb eltéréssel becsülik a friss diplomás jövedelmeket. A becslés az egyébként legmagasabb átlagjövedelem-

⁹ Az eredmények a havi nettó átlagos jövedelem átlagát mutatják, a végzettek esetében kizárólag a foglalkoztatásban állók körére vonatkoztatva.

mel jellemezhető gazdaságtudományi szakterületre vonatkoztatva csak egy kicsivel pontatlanabb. A turisztikai szakterület hallgatói e szempontból beleillenek a képzési terület többi hallgatója közé: az (országos átlagnál egyébként magasabb) friss diplomás jövedelmek becslésében 10%-ot kissé meghaladóan alulkalkulálják a szakterületi átlagot.

13. ábra. Várt és valós átlagkeresetek

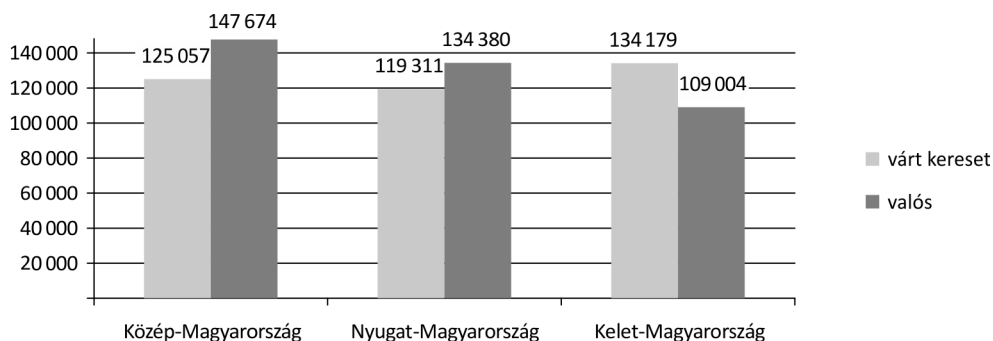

Forrás: Diplomás kutatás 2010/Hallgatói motivációs kutatás 2009

A keresetek regionális szempontú elemzése során az intézmény területi elhelyezkedése jól érzékelhetően számít a végzetek átlagjövedelmét tekintve. Itt is a középső régió – nyugati – keleti országrész közti szinte lépcsőzetes különbséget találjuk, mint a pályaelhagyás esetében (a közép-magyarországi intézményekben végzetek majd átlagosan 40 ezer forinttal keresnek többet, mint a kelet-magyarországi friss diplomások). A várakozások esetében ez a lépcsőzetesség megbomlik: a jövedelmek becslésében a nyugat-magyarországi intézmények hallgatói bizonyultak a legpontosabbnak, egy kissé alábecsülve a mért kereseteket. A Közép-Magyarország régió intézményeinek hallgatói azonban már jelentősebben alábecsülik a szakma jövedelmi szintjét, míg a keleti országrész intézményeiben tanulók lényegesen magasabb jövedelmet prognosztizálnak, mint azt a régió friss diplomásainak visszajelzései mutatják.

14. ábra. Vélte és valós átlagkeresetek – idegenforgalmi/szálloda szakos hallgatók, végzetek válasza az intézmény régiója szerint.

Idegenforgalmi/szálloda szakos hallgatók, turizmus–vendéglátás alapszakos végzetek válasza

Forrás: Diplomás kutatás 2010/Hallgatói motivációs kutatás 2009

Összegzés

Elemzésünk fő témája a turisztikai felsőfokú képzés hallgatóinak és végzettjeinek feltérképezése volt. A vizsgálat célja egyfelől, hogy keressük a szakterület iránti évek óta stabilan jelentős érdeklődés okait, a kereslet munkaerő-piaci megalapozottságát. Másfelől, az elemzés során törekedtünk a képzés és foglalkoztatás regionális különbségeinek vizsgálatára is.

A felsőfokú turisztikai képzést egy olyan szakterületnek tekinthetjük, amelyben a gyorsan növekvő képzési kínálat, a szak újszerűsége a képzési palettán minden bizonnyal pozitívan hat a jelentkezések alakulására. A turisztikai képzés nagy népszerűségét egyébként a munkaerő-piaci eredmények nem indokolják: mind az ágazati adatok, mind a munkáltatók és a friss diplomások visszajelzései kevésbé kedvező munkaerő-piaci feltételekről tanúskodnak. A turisztikai szakmában diplomát szerettek kutatási adatai mindemellett a foglalkoztatási feltételek hierarchikusságát is tükrözik: a Közép-Magyarország régió mind lakóhelyként, mind intézményi székhelyként pozitív hatást gyakorol a szakterület friss diplomásainak munkaerő-piaci sikerességére. Jellegzetesen a keleti országrészhez társulnak hátrányosabb foglalkoztatási mutatók.

A tanulmány fő kérdése mindezek után az, hogy vajon a hallgatók tisztában vannak-e szakterület-választásuk munkaerő-piaci következményeivel, mondhatjuk-e azt, hogy a szakmaválasztás során a foglalkoztatási prognózisok ismeretében döntöttek, avagy a nagy jelentkezői érdeklődés mögött alulinformáltságot (is) sejthetünk? Általánosságban úgy tűnik, a turizmus szakterületének hallgatói, bár – mint azt például az elhelyezkedés szférájának eltérése mutatja – kissé más tervekkel állnak a munkaerő-piaci kilépés előtt, mint azt a reális esélyek visszaigazolják, a jövedelmek tekintetében alapvetően tisztában vannak a szakmára jellemző átlagokkal, kevésbé érzékelik ugyanakkor a regionális különbségeket. Ez egyébként általánosan jellemző a felsőoktatási hallgatókra. Ami a pályaelhagyás prognosztizált és valós mértékét illeti, a hallgatók lényegesen pozitívabb várakozásokkal fordulnak a munkavállalás felé, mint azt a végzetek adatai tükrözik.

A turizmus szakterületét választó hallgatókról tehát nem mondhatjuk, hogy túlzott várakozással fordulnak diplomájuk munkaerő-piaci fogadtatása felé, bár tény, hogy a pályaelhagyási adatok tanúsága szerint bíznak saját személyes boldogulásukban. Az mindenesetre jól látszik, hogy a képzés vonzereje nem az idealizált-túlértékelt munkaerő-piaci esélyekből táplálkozik. A következő lépés a nagy túljelentkezés okainak feltárásában egy szubjektív elemeket is beépítő, részletező motivációs elemzés lehet.

Hivatkozások

- Becker, G. (1975): *Human capital. A Theoretical and empirical analysis with special reference to education*. University of Chicago Press, Chicago.
- Betts, J. R. (1996): What Do Students Know About Wages? Evidence from a Survey of Undergraduates. *The Journal of Human Resources*, 31.
- Formádi K. (2009): *Professzionalizáció új iránya a turizmus szektorban*. PhD-értekezés, Budapest.

- Galasi P., Varga J. (2005): *Munkaerőpiac és oktatás*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest.
- Garai O. (2011): *Turizmus-vendéglátás alapszakra jelentkezők 2011-ben* (munkaanyag). Educatio Nonprofit Kft. (www.diplomantul.hu).
- Horváth T. (2010): Diplomások területi elhelyezkedése Magyarországon. In: Garai O., Horváth T., Kiss L., Szép L., Veroszta Zs. (szerk.): *Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Jancsik A. (2002): *A turizmus gazdaságtana*. Veszprémi Egyetem, Veszprém.
- Jandala Cs. (1992): *A turizmus közgazdasági elemzésének módszerei*. KIT, Budapest.
- Kasza G., Kovács B. (2008): Honnan hová? A felsőoktatási felvételi jelentkezések területi jellegzetességei kilenc alapszak esetében (2006, 2007). In: *Felsőoktatási MŰHELY*, 2008/1. 79–90.
- Központi Statisztikai Hivatal (2006): *Magyarország Turizmus Szatellit Számlái* (első eredmények). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (2010): *Friss diplomások a versenyszektorban. 12 végzettséghez köthető munkakör bemutatása*. (www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR...12.../diploma_2010_kereslet_.pdf) Budapest.
- MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (2011): *Diplomás pályakezdők és felsőoktatási intézmények vállalati szemmel – 2010. 12 gyakori kérdés a frissdiplomások és a felsőoktatási intézmények kapcsán*. MKIK GVI Kutatási Füzetek, Budapest.
- Rechnitzer J. (2009): A felsőoktatás térszerkezetének változása és kapcsolata a regionális szerkezettel. *Educatio*, 2009/1.
- Schomburg, H., Teichler, U. (2006): Higher Education and Graduate Employment in Europe. Results of Graduate Surveys from Twelve Countries. Dordrecht, Springer. *Higher Education Dynamics*, vol. 15.
- Sík E., Nagy I. (2002): Rugalmas munka, rugalmas család? In: Kolosi T., Tóth I. Gy., Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2002*.
- Varga J. (2001): Earnings Expectations and Higher Education Enrolment Decisions in Hungary. *Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP*, 2001/10.
- Veroszta Zs. (2008): A bekerülési esélyek időbeni alakulása. *Felsőoktatási MŰHELY*, 2008/2.
- Veroszta Zs. (2010a): A diplomás foglalkoztathatósághoz kötődő hallgatói várakozások. *Educatio*, 2010/3.
- Veroszta Zs. (2010b): A munkaerőpiaci sikeresség dimenziói frissdiplomások körében. In: Garai O. et. al. (szerk.): *Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- World Travel and Tourism Council – WTTC (2009): *The Impact of Travel & Tourism on Jobs and the Economy* (www.wttc.org).

Lar-szobor (részlet), 1. század eleje